

Alicja Szyszko

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

e-mail: alicja.szyszko@uj.edu.pl

ORCID: 0000-0003-4328-0404

DOI: 10.15290/oes.2026.01.123.19

**CHIŃSKIE BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE W AFRYCE
– SZANSE CZY ZAGROŻENIA W ROZWOJU GOSPODARCZYM?¹****Streszczenie**

Cel | Celem głównym artykułu jest ocena chińskich inwestycji bezpośrednich w Afryce w kontekście wspierania rozwoju gospodarczego tego kontynentu. Cele szczegółowe obejmują: teoretyczne ujęcie przepływu kapitału w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, omówienie globalnych trendów w przepływach bezpośrednich inwestycji zagranicznych, wskazanie wielkości, kierunków oraz sektorów chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Afryce, omówienie pozytywnych i negatywnych skutków napływu chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Afryce w kontekście rozwoju gospodarczego.

Metoda badań | W części teoretycznej artykułu wykorzystano krytyczną analizę literatury przedmiotu. Część badawcza obejmowała metodę *desk research* w celu zebrania danych ilościowych obrazujących bezpośrednie inwestycje zagraniczne, a następnie analizę deskryptywną w celu uchwycenia prawidłowości i związków zachodzących między zgromadzonymi danymi. W pracy wykorzystano rozumowanie indukcyjne.

Wnioski | Analiza chińskich inwestycji bezpośrednich w Afryce pokazuje, że pomimo licznych kontrowersji i zagrożeń mają one pozytywny wpływ na stymulowanie rozwoju gospodarczego tego kontynentu. Pozytywny efekt dla gospodarek krajów afrykańskich przynoszą inwestycje infrastrukturalne, w sektorach budowlanym, energetycznym, teleinformatycznym oraz usługach, stwarzając możliwości integracji z gospodarką światową.

Oryginalność / wartość / implikacje / rekomendacje | Artykuł stanowi próbę wskazania szans i zagrożeń związanych z napływem chińskich bezpośrednich inwestycji do Afry-

¹ Artykuł zaakceptowano do druku 12.01.2026.

ki w kontekście stymulowania rozwoju gospodarczego tego kontynentu. Wartością dodaną artykułu jest ocena chińskich inwestycji zagranicznych w Afryce w kontekście globalnej hegemonii Chin.

Słowa kluczowe: bezpośrednie inwestycje zagraniczne, przepływ kapitału, sektory inwestycji, Chiny, Afryka

THE CHINESE FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN AFRICA – AN OPPORTUNITY OR A THREAT IN AFRICA'S ECONOMIC DEVELOPMENT?

Summary

Purpose | The main objective of this article is to assess the Chinese direct investment in Africa in the context of supporting the continent's economic development. Specific objectives include: a theoretical approach to capital flows in the form of foreign direct investment, discussing global trends in foreign direct investment flows, identifying the size, directions and sectors of the Chinese foreign direct investment in Africa, and discussing the positive and negative effects of the inflow of the Chinese foreign direct investment in Africa in the context of economic development.

Research method | The theoretical part of the study was based on a critical analysis of the literature. The research part involved a desk research method to collect numerical data representing foreign direct investment, followed by a descriptive analysis to capture relationships and patterns between the collected data. The study used inductive reasoning.

Results | An analysis of the Chinese direct investment in Africa reveals that, despite numerous controversies and risks, it has a positive influence on stimulating the continent's economic development. The positive effect on African economies stems from infrastructure investments in the construction, energy, ICT, and services sectors, creating opportunities for integration into the global economy.

Originality/value/implications/recommendations | The article aims to identify the opportunities and threats associated with the influx of the Chinese direct investment into Africa, with a focus on stimulating the continent's economic development. The added value of the article lies in its assessment of the Chinese foreign investment in Africa in the context of China's global hegemony.

Keywords: foreign direct investment, capital flow, sectors of investment, China, Africa

JEL classification: F0, F3, F4, F6

1. Wstęp

Globalny kryzys finansowy lat 2007–2009 ukazał przesunięcia występujące w gospodarce światowej powstałe w wyniku rosnącej roli krajów rozwijających się. Zmiany te widoczne są w przepływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, gdzie kraje rozwijające się zaczęły być nie tylko znaczącym odbiorcą BIZ, lecz także światowym inwestorem. Wśród tej grupy krajów znaczącą rolę odgrywają kraje grupy BRICS, na czele z Chinami. W okresie pokryzysowym Chiny zwiększyły aktywność inwestycyjną zarówno w krajach wysoko rozwiniętych, jak i w grupie krajów rozwijających się. Uwagę środowiska międzynarodowego zwrócił napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin do Afryki. Z jednej strony odebrano to jako przejaw kolonizacji Afryki i dążenia do eksploatacji surowców naturalnych. Inne spojrzenie na ten problem pokazuje, że kapitał kierowany na Czarny Ląd z Państwa Środka jest ważnym czynnikiem stymulującym szeroko rozumiany rozwój gospodarczy.

W związku z tak zróżnicowanymi stanowiskami zidentyfikowano potrzebę dogłębnej analizy przepływu kapitału z Chin do Afryki w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Inwestycje te mają odmienną formę niż te, które napływały do Afryki z krajów wysoko rozwiniętych. Chiny poza sektorem wydobywczym inwestują również w inne gałęzie gospodarki, np. w infrastrukturę, technologię czy produkcję. W literaturze przedmiotu znajdują się rozbieżne opracowania dotyczące oceny tego zjawiska. Z jednej strony wzrost zaangażowania Chin w Afryce został uznany za przejaw kolonializmu i realizacji partykularnych interesów. Z drugiej strony część badawczy prezentuje pozytywne skutki tych inwestycji, wykazując głównie projekty infrastrukturalne i rozwój technologii ICT. W związku z różnymi stanowiskami istnieje potrzeba dogłębnej oceny skutków chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Afryce.

Na tej podstawie wskazano problem badawczy, który zawiera się w pytaniu: Czy chińskie inwestycje w Afryce mają pozytywne znaczenie dla wspierania rozwoju gospodarczego tego regionu? Dla tak określonego problemu badawczego sformułowano cel główny, jakim jest ocena znaczenia chińskich inwestycji bezpośrednich w Afryce z punktu widzenia wspierania rozwoju gospodarczego. Realizacja celu głównego wymagała wskazania następujących celów szczegółowych:

- teoretyczne ujęcie przepływu kapitału w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych,
- omówienie globalnych trendów w przepływach bezpośrednich inwestycji zagranicznych,
- wskazanie wielkości, kierunków oraz sektorów chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Afryce,
- omówienie pozytywnych i negatywnych skutków napływu chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Afryce w kontekście rozwoju gospodarczego.

Pomimo dużej liczby opracowań dotyczących relacji na linii Chiny–Afryka istnieje potrzeba ich analizy z punktu widzenia przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, zebrania danych ilościowych oraz ich interpretacji, również w kontekście licznych kontrowersji, z uwzględnieniem chińskiej hegemonii.

2. Teoretyczne ujęcie bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Wśród międzynarodowych przepływów finansowych można wskazać przepływy kapitału w formie krótkoterminowej, czyli portfelowej, oraz przepływy kapitału w formie długoterminowej, czyli przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Zgodnie z definicją przedstawioną przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) bezpośrednie inwestycje zagraniczne dotyczą przejęcia przez inwestora będącego rezydentem jednego kraju trwałego udziału w przedsiębiorstwie, które ma swoją siedzibę w innym kraju niż pochodzenie kapitału [OECD Benchmark..., 1996, s. 7–8]. Definicja ta została rozszerzona przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (International Monetary Fund, IMF), który dodał warunek przejęcia co najmniej 10% akcji zwykłych (lub głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy) [Balance of Payments..., 1993, s. 86]. Próg 10% jest umowny, jednak stanowi podstawę oddzielania bezpośrednich inwestycji zagranicznych od inwestycji portfelowych [Duce, 2003, s. 3].

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne obejmują długoterminowe relacje i trwałą kontrolę. Oznacza to, że inwestor zagraniczny wywiera znaczący wpływ na zarządzanie przedsiębiorstwem w innym kraju niż kraj pochodzenia.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne mogą przyjąć formę przepływu kapitału (kapitał własny, reinwestowanie zysków, wewnątrzfirmowe należności i zobowiązania) oraz zarządzania przedsiębiorstwem za pośrednictwem: podwykonawstwa, umowy o zarządzaniu, franchisingu, udzielenia licencji czy współdzielenia produktu [World Investment..., 2007, s. 245–246]. Bezpośrednie inwestycje można podzielić na przedsięwzięcia typu *greenfield*, które dotyczą tworzenia nowych przedsięwzięć od podstaw, oraz *brownfield*, które polegają na nabyciu już istniejącego przedsiębiorstwa i kontynuowaniu działalności lub poddaniu go restrukturyzacji. Działania takie mogą pozytywnie oddziaływać na gospodarkę kraju goszczącego poprzez wzrost gospodarczy i akumulację wiedzy [Owczarczuk, 2020, s. 16–17].

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne są postrzegane jako jedna z najbardziej korzystnych i bezpiecznych form międzynarodowego przepływu kapitału. Podstawowym celem inwestorów zagranicznych jest osiągnięcie zysku, jednak mogą oni podejmować także działania wspierające rozwój społeczno-gospodarczy oraz stabilność polityczną. Znaczenie BIZ w krajach goszczących rozpatrywany jest ze względu na ich wpływ na zatrudnienie, handel zagraniczny, bilans płatniczy, wzrost gospodarczy, badania i transfer technologii, ale również zmiany w sferze społecznej, kulturowej czy politycznej [Międzynarodowe stosunki..., 2010, s. 110–115].

W kraju goszczącym inwestycje typu *greenfield* stymulują wzrost zatrudnienia bezpośrednio w nowych firmach lub pośrednio – u dostawców, kooperantów lub w otoczeniu biznesowym. Z drugiej strony wydaje się, że fuzje i przejęcia mogą prowadzić do restrukturyzacji przedsiębiorstw i redukcji zatrudnienia. Efektem tych dostosowań może być zmiana jakości struktury zatrudnienia i przesunięcie od pracowników mniej wykwalifikowanych do wysoko wykwalifikowanych specjalistów [Gorynia i in., 2006, s. 186–195]. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w krajach rozwijających się uznawane są za czynnik umożliwiający osiąganie korzyści z handlu międzynarodowego. Przedsiębiorstwa zagraniczne, wykorzystując przewagi komparatywne krajów goszczących, stymulują wzrost eksportu, co wpływa pozytywnie na bilans handlowy oraz bilans płatniczy. Dodatni wpływ na bilans płatniczy ma również napływ BIZ do kraju goszczącego pomniejszony o koszty związane z transferem zysków za granicę czy płatności wynikające z wykorzystania czynników produkcji, np. licencji

[Bombińska, 2011, s. 34]. Napływ BIZ do krajów może powodować zmiany strukturalne w gospodarkach goszczących i pozytywnie wpływać na narodowe strategie innowacji. Oddziały korporacji transnarodowych mogą podejmować wspólne projekty badawcze z podmiotami z kraju goszczącego, co prowadzi do przenikania wiedzy i technologii (*spill-over effect*) oraz włączenia do globalnych sieci B+R. Z licznych badań empirycznych wynika, że BIZ pozytywnie wpływają na wzrost gospodarczy kraju goszczącego [Rymarczyk, 2012, s. 204–210]. Efekty związane z napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych w krajach goszczących mogą różnić się w zależności od kapitału ludzkiego, produktywności, stabilności ekonomicznej, liberalizacji rynku [Łasak, 2016, s. 395].

Kapitał zagraniczny napływający do kraju może w pewnym stopniu ograniczyć jego suwerenność, wybory polityczne czy prowadzoną politykę gospodarczą. Korporacje transnarodowe mogą wykorzystać swoją przewagę ekonomiczną do kreowania polityki zgodnie z ich interesem. Stanowią one również kanały przenoszenia wzorców społecznych i kulturowych. Jednym z takich elementów są sposoby organizacji i zarządzania, obowiązujące metody pracy, relacje wewnątrzfirmowe. Korporacje kreują również potrzeby społeczne, wzory konsumpcji, styl życia [Sporek, 2019, s. 108–109].

3. Globalne trendy bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Przyspieszenie międzynarodowych przepływów kapitałowych w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych nastąpiło na przełomie XX i XXI wieku. Zmiany te zostały wywołane globalną ekspansją korporacji transnarodowych, która nastąpiła m.in. w wyniku liberalizacji międzynarodowych przepływów gospodarczych, zmian technologicznych czy włączenia się krajów rozwijających się Europy Środkowo-Wschodniej, Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej do gospodarki światowej.

Wartość światowych napływów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 1990–2023 zwiększyła się ponad 6-krotnie, osiągając najwyższą wartość 2 bln dolarów w roku 2007 (spowodowaną bańką na rynku nieruchomości w Stanach Zjednoczonych). Do momentu globalnego kryzysu finansowego lat 2007–2009 światowy rozkład BIZ był nierównomierny. Ponad 3/4 światowych przepływów

bezpośrednich inwestycji zagranicznych była kierowana pomiędzy krajami wysoko rozwiniętymi. W tym samym okresie bezpośrednie inwestycje zagraniczne napływające do krajów rozwijających się stanowiły około 20–30% światowych napływów [www 1]. Były one podejmowane głównie ze względu na motyw zaopatrzeniowy. Korporacje transnarodowe poszukiwały w tych krajach przede wszystkim paliw, surowców naturalnych, artykułów spożywczych czy surowców rolnych. Od początku XXI wieku jedynym z czynników napływu BIZ do krajów rozwijających się jest motyw kosztowy, związany z poszukiwaniem efektywności przez korporacje transnarodowe z krajów wysoko rozwiniętych [Estrin, Meyer, 2004, s. 34]. Przenosiły one produkcję, usługi do krajów rozwijających się, dysponujących dużymi zasobami taniej siły roboczej, np. Chiny czy Indie.

Globalny kryzys finansowy lat 2007–2009 był momentem przełomowym, ponieważ wielkość napływów bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów wysoko rozwiniętych oraz krajów rozwijających się wyrównał się i wynosi po około 50% [www 1]. Zmiany te są związane z przeobrażeniami w międzynarodowej działalności gospodarczej ukierunkowanymi na przenoszenie łańcuchów dostaw z krajów wysoko rozwiniętych do krajów rozwijających się. Wzrost znaczenia napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów rozwijających się jest również związany z rosnącym popytem konsumpcyjnym. Kraje te w wyniku dynamicznych zmian gospodarczych oraz włączenia się do gospodarki światowej na przełomie XX i XXI wieku znacząco się wzbogaciły, a miliony ludzi zasililo szeregi klasy średniej [Zhang, 2022, s. 49]. Szacuje się, że do 2030 roku ponad połowa (57%) klasy średniej będzie w rejonie Azji i Pacyfiku i wyniesie około 3,5 mld osób [Global Middle..., 2019, s. 5].

Po globalnym kryzysie finansowym lat 2007–2009 kraje rozwijające się stały się nie tylko głównym odbiorcą bezpośrednich inwestycji, lecz także zwiększyły swoją działalność inwestycyjną. Od ponad dekady około 30% światowego odpływu BIZ pochodzi z krajów rozwijających się. Wśród wiodących inwestorów z krajów rozwijających się w 2024 roku *World Investment Report* wskazał: Chiny, Brazylię, Rosję, Indie [World Investment..., 2024, s. 20]. W okresie pokryzysowym (w latach 2014–2016) kraje wysoko rozwinięte odnotowały spowolnienie gospodarcze, co przyspieszyło ekspansję korporacji transnarodowych z krajów rozwijających się ukierunkowanych na przejęcie strategicznych aktywów, tj. wiedzy, technologii, *know-how*, kanałów sprzedaży czy marketingu. Działania

te umożliwiły znaczne zmniejszenie luki technologicznej w stosunku do krajów wysoko rozwiniętych [Welfens, 2020, s. 564–565].

4. Chińskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Afryce

Era pokryzysowa pokazała, że kraje rozwijające się zaczęły odgrywać rolę globalnych inwestorów. Zainteresowanie środowiska międzynarodowego skierowane zostało na przepływ inwestycji pomiędzy krajami rozwijającymi się (*south-south foreign direct investment*) [Lipsey, Sjöholm, 2011, s. 1–5]. Przykładem przepływów bezpośrednich inwestycji zagranicznych typu południe-południe są chińskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Afryce, które stanowiły w ciągu ostatnich pięciu lat około 7% chińskich odpływów BIZ [Chen i in., 2024, s. 14], jednak znacząco zmieniają ten kontynent.

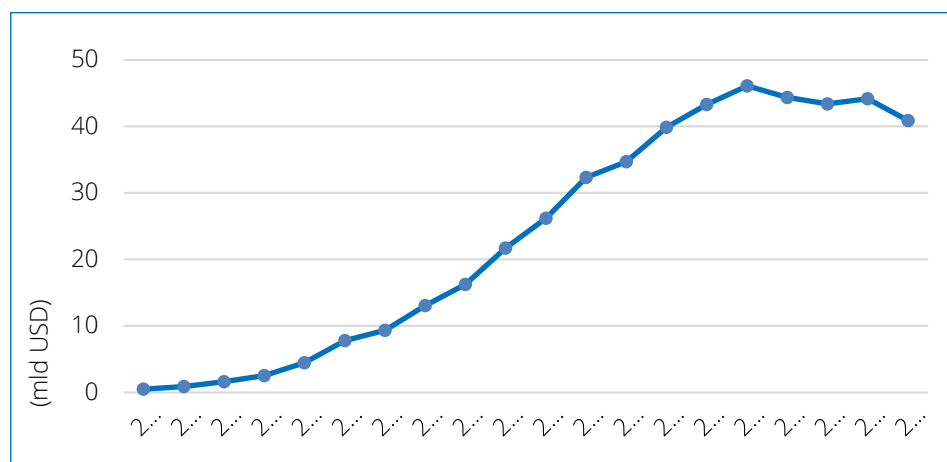
Kraje Afryki stanowią dla Chin strategiczne miejsce lokowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych ze względu na uwarunkowania gospodarcze. Występują tutaj duże złoża paliw i surowców naturalnych. Średnia stopa wzrostu PKB dla Afryki wyniosła 5% w latach 2005–2015, natomiast w ciągu ostatniej dekady wyniosła ona około 4% [www 1]. Dodatkowym atutem tego kontynentu jest rosnąca liczba ludności, która w 2025 roku szacowana jest na około 1,4 mld osób, ale prognozy wskazują, że do 2050 roku liczba ta ma wzrosnąć do 2,5 mld osób [www 1]. Poza najwyższym na świecie przyrostem naturalnym atrakcyjność inwestycyjna dotyczy również struktury wiekowej. W 2025 roku ponad 70% ludności to osoby w wieku 0–14 lat. Szacuje się, że do 2050 roku wartość ta będzie wyniosła 50% [Handbook of Statistics..., 2023, s. 62]. Wśród czynników społecznych wskazać można również wzrost długości życia oraz poprawę poziomu edukacji. Zmiany te są szczególnie ważne z perspektywy efektywności kosztowej opartej na dużych zasobach taniej siły roboczej.

Wykres 1 przedstawia wielkość zasobów chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Afryce w latach 2003–2022 w mld USD. W analizowanym okresie inwestycje te zwiększyły się ponad 40-krotnie, osiągając najwyższą wartość 46 mld USD w 2018 roku. Najwyższe tempo wzrostu napływu BIZ występuje w latach 2005–2008 (około 65% rocznie) oraz w latach 2009–2014 (około 25% rocznie). Wysoka dynamika napływu BIZ została zauważona przez

kraje wysoko rozwinięte, które postrzegały to jako proces kolonizowania krajów Afryki. W odpowiedzi na te zarzuty strona chińska wskazywała, że ich kraj, w przeciwieństwie do Europy czy USA, nie ma przeszłości kolonialnej [Conteh-Morgan, 2018, s. 39–40]. Dodatkowo Chiny podkreślały, że traktują wszystkie kraje afrykańskie równo, bez względu na ich poziom rozwoju czy panujący ustrój polityczny. Zaznaczają, że zależy im, aby kraje afrykańskie się rozwijały [Junbo, 2023], a potrzeby inwestycyjne Afryki są tak duże, że inwestycje z krajów wysoko rozwiniętych są również bardzo pożądane.

WYKRES 1

Wielkość napływu chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Afryki (w zasobach) w latach 2003–2022 (w mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [www 2].

Długoterminową obecność w Afryce Chiny zaznaczyły, powołując w 2000 roku Forum Współpracy Chiny–Afryka (*Forum on China-Africa Cooperation*). Podczas inauguracyjnego szczytu ogłoszono „strategiczne partnerstwo” z 44 krajami afrykańskimi. Drugą inicjatywą, do której zostały włączone kraje afrykańskie, jest Inicjatywa Pasa i Drogi (*Belt and Road Initiative*), zakomunikowana przez prezydenta Xi Jinpinga w 2013 roku [Traoré, 2021, s. 623]. Stanowią one forum współpracy ułatwiające komunikację, inwestycje, handel czy zaangażowanie finansowe. Chiny są największym partnerem handlowym dla regionu Afryki. Roczna wymiana handlowa w ciągu ostatnich lat utrzymuje się na poziomie około 200 mld USD [Inyang i in., 2024, s. 180–181].

TABELA 1

Wielkość napływu chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych (w zasobach) do wybranych krajów Afryki w latach 2003–2022 (w mln USD)

	Algieria	Angola	DRK	Egipt	Etiopia	Ghana	Gwinea	Kenia	Mauritius	Mozambik	Niger	Nigeria	RPA	Sudan	Tanzania	Zambia	Zimbabwe
2003	6	0	0	14	5	7	14	26	13	2	13	32	45	0	7	144	37
2004	34	0	16	14	8	6	26	28	13	6	14	76	59	0	54	148	38
2005	171	9	25	40	30	7	44	58	27	15	20	94	112	0	62	160	42
2006	247	37	38	100	96	8	55	46	51	15	33	216	168	0	112	268	46
2007	394	78	104	132	109	42	70	55	116	34	135	630	702	0	111	429	59
2008	509	69	134	131	126	58	96	78	230	43	137	796	3049	0	190	651	60
2009	751	196	397	285	283	185	129	120	243	75	184	1026	2307	0	282	844	100
2010	937	352	631	337	368	202	136	222	283	75	379	1211	4153	0	308	944	135
2011	1059	401	709	403	427	270	168	309	606	98	430	1416	4060	1526	407	1200	576
2012	1305	1245	970	459	607	505	235	403	701	337	125	1950	4775	1237	541	1998	875
2013	1497	1635	1092	511	772	835	339	636	850	508	242	2146	4400	1507	716	2164	1521
2014	2452	1214	2169	657	915	1057	419	854	580	654	198	2323	5954	1747	885	2272	1696
2015	2532	1268	3239	663	1130	1274	383	1099	1097	725	565	2377	4723	1809	1139	2338	1799
2016	2552	1633	3515	889	2001	1958	418	1103	1176	782	525	2542	6501	1104	1192	2687	1839
2017	1834	2260	3884	835	1976	1575	675	1543	961	873	666	2862	7473	1202	1280	2963	1748
2018	2063	2299	4444	1079	2568	1797	742	1756	998	1410	758	2453	6532	1325	1303	3523	1766
2019	1775	2891	5597	1086	2559	1831	763	1624	1292	1147	957	2194	6147	1203	1336	2864	1771
2020	1644	2690	3688	1192	2993	1584	473	2154	887	1317	1177	2368	5417	1120	1541	3055	1796
2021	1716	2710	4259	1273	2811	1094	959	2260	1059	1264	1424	2696	5294	1116	1577	3030	1708
2022	1622	1946	4130	1203	2620	1058	1045	1782	1516	1180	1854	2324	5742	886	1441	1980	1605

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [www 2].

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin do Afryki w ciągu ostatnich 20 lat znacząco się zmienił pod względem kierunków. Na podstawie danych przedstawionych w tabeli 1 widać, że na początku XXI wieku głównymi odbiorcami inwestycji z Chin były następujące kraje: Zambia, RPA, Zimbabwe, Nigeria, Kenia, Gwinea, Egipt, Niger, Mauritius, Ghana, Algieria. Od 2015 roku można zauważyć jeszcze większe skoncentrowanie napływu chińskich inwestycji bezpośrednich w krajach Afryki Subsaharyjskiej. W 2022 roku wiodącymi odbiorcami chińskich BIZ były: RPA, Demokratyczna Republika Konga, Etiopia, Angola czy Mozambik. Szczególne znaczenie zyskał Mauritius, który stał się dla Chin centrum finansowym do lokowania inwestycji zagranicznych w innych krajach Afryki [*Issue Brief*, 2024, s. 9–10]. W 2022 roku z 54 krajów Afryki chińskie inwestycje bezpośrednie nie występują tylko w dwóch krajach: Eswatini i Somalii [www 3].

Wiele krajów Afryki przez ostatnie dekadę realizowało model wzrostu gospodarczego oparty na eksporcie paliw i surowców naturalnych. Wzrost gospodarczy osiągnięty w okresie boomu surowcowego nie przekładał się na transformację gospodarczą, wypracowanie modelu zrównoważonego rozwoju, wzrostu zatrudnienia i redukcji ubóstwa. Korzyści z takich rozwiązań osiągała nieliczna grupa osób, kontrolująca te zasoby i realizująca swoje partykularne interesy. Na początku XXI wieku prognozy ekonomiczne wskazywały, że kraje Afryki, pomimo obfitości zasobów naturalnych, nie mają perspektyw rozwoju. Zauważalne zmiany zaczęły pojawiać się po globalnym kryzysie finansowym lat 2007–2009 wraz ze wzrostem napływu inwestycji z Chin.

Tabela 2 przedstawia pięć najważniejszych sektorów napływu chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Afryki. Dwa główne sektory stanowią górnictwo oraz sektor budowlany. Ich udział na przestrzeni lat waha się w przedziale 20–30%. Sektor wydobywczy przyciąga inwestycje zagraniczne, ponieważ paliwa i surowce naturalne są strategiczne dla dynamicznego rozwoju produkcji przemysłowej w Chinach. Poza tradycyjnymi źródłami energii Chiny inwestują również w energię odnawialną [Shen, 2020, s. 2–3]. Działania te przyspieszają transformację energetyczną kontynentu. Szacunki wskazują, że do 2050 roku 95% energii w Afryce będzie pochodziło z odnawialnych źródeł [www 4]. Chiny są największym inwestorem w tradycyjne i odnawialne źródła energii w Afryce Subsaharyjskiej. Ponad 50% projektów inwestycyjnych typu

greenfield realizowanych w 33 krajach w latach 2010–2020 obejmuje odnawialne źródła energii. Dominującym sektorem jest hydroenergetyka, gdzie chińscy inwestorzy odpowiadają za około 60% projektów w Afryce Subsaharyjskiej. Od 2019 roku wzrasta ekspansja fotowoltaiki i energetyki wiatrowej [Lema i in., 2021, s. 5–6]. Inwestycje w sektorze wydobywczym są ściśle powiązane z inwestycjami w sektorze budowlanym. Chiny odpowiadają za szereg inwestycji infrastrukturalnych, które obejmują drogi, koleje, porty morskie i lotnicze, infrastrukturę telekomunikacyjną, ale również szkoły czy szpitale.

TABELA 2

Wartość napływu chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Afryki (w zasobach) w pięciu głównych sektorach gospodarki w latach 2013–2022 (w mld USD)

	Budownictwo		Górnictwo		Produkcja		Finanse		Usługi	
	mld USD	%	mld USD	%	mld USD	%	mld USD	%	mld USD	%
2013	6,84	26,4%	6,92	26,4%	3,51	13,4%	3,67	14,0%	1,34	5,1%
2014	7,99	24,5%	7,93	24,5%	4,40	13,6%	5,31	16,4%	1,36	4,2%
2015	9,51	27,5%	9,54	27,5%	4,63	13,3%	3,42	9,9%	1,46	4,2%
2016	11,30	26,1%	10,41	26,1%	5,09	12,8%	4,56	11,4%	1,91	4,8%
2017	12,88	22,5%	9,76	22,5%	6,08	14,0%	5,71	13,2%	2,31	5,3%
2018	14,76	22,7%	10,48	22,7%	5,97	13,0%	5,07	11,0%	2,97	6,4%
2019	13,59	24,8%	11,02	24,8%	5,59	12,6%	5,24	11,8%	2,49	5,6%
2020	15,15	20,6%	8,94	20,6%	6,13	14,1%	4,14	9,6%	2,35	5,4%
2021	16,34	22,6%	9,99	22,6%	5,93	13,4%	4,20	9,5%	2,04	4,6%
2022	13,62	23,8%	9,72	23,8%	5,06	12,4%	4,40	10,7%	2,16	5,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [www 2].

Zgodnie z danymi przedstawionymi w tabeli 2 kolejnymi sektorami napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin do Afryki są produkcja i pośrednictwo finansowe. W analizowanym okresie odpowiadają one za około 10%–15% łącznego napływu BIZ. Ważną determinantą napływu inwestycji do tych sektorów jest obecność dużego i chłonnego rynku zbytu, co odzwierciedla

wzrost PKB *per capita*. Średnia wartość tego wskaźnika w ciągu ostatniej dekady wzrosła 5-krotnie. Duże zasoby osób w wieku produkcyjnym powodują, że kraje te stopniowo stają się również odbiorcą inwestycji ukierunkowanych na efektywność kosztową.

Kolejnym sektorem gospodarki, który odgrywa znaczącą rolę w napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Afryki, są usługi, odpowiadające za około 5% chińskich BIZ (tabela 2). Wśród napływu chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych do usług bardzo dużą część stanowi sektor ICT. Projekty finansowane przez Chiny zlokalizowane są na zachodnim wybrzeżu Afryki Środkowej, w Afryce Południowej oraz w krajach, z którymi Chiny prowadzą bliskie relacje gospodarcze, np. Angoli, Etiopii, Zambii, Zimbabwe, Nigrze. Aktywną rolę odgrywają dwie chińskie firmy: Huawei oraz ZTE, które odpowiadają za budowę podstaw infrastruktury sieciowej 3G i 4G. Szacunkowe dane wskazują, że 70% afrykańskich projektów związanych z budową sieci 4G jest realizowanych przez Huawei. ZTE natomiast podpisało umowę z TelecomEgypt na utworzenie centrum technologii i innowacji [Hinane El-Kadi, 2024, s. 138–140]. Kraje Afryki stały się beneficjentami Cyfrowego Jedwabnego Szlaku (*Digital Silk Road*). Plan z 2015 roku obejmuje wspieranie transgranicznej infrastruktury teleinformatycznej, rozwój technologii i poprawę międzynarodowej łączności [www 5].

Kenia nawiązała współpracę z chińskim Huawei już w 2007 roku w celu rozszerzenia łączności szerokopasmowej we wszystkich częściach kraju oraz zapewnienia dostępu do Internetu w instytucjach publicznych. Projekt ten umożliwił obniżenie kosztów transmisji Internetu o około 30–40% w latach 2014–2019 [Tugendhat, Voo, 2021, s. 19]. W tym samym okresie Etiopia nawiązała współpracę z chińskimi firmami: Huawei, ZTE i China International Construction Corporation (CICC) w celu zwiększenia dostępu do Internetu oraz budowy infrastruktury szerokopasmowej [Wang i in., 2020, s. 1505]. W Nigerii Huawei i ZTE są głównymi partnerami krajowych operatorów komórkowych, zapewniając infrastrukturę dla sieci 4G i 5G. Huawei jest głównym partnerem technicznym nigeryjskiego dostawcy infrastruktury sieci światłowodowych (Phase3), który odpowiada za rozbudowę sieci telekomunikacyjnych w Afryce Zachodniej. W 2018 roku, w ramach inicjatywy Nowego Jedwabnego Szlaku, Chiny udzieliły preferencyjnej pożyczki w wysokości 328 mln USD na budowę

sieci światłowodowej dla instytucji rządowych. Umowa została zawarta pomiędzy chińskim bankiem EXIM Bank a nigeryjską firmą telekomunikacyjną Galaxy Backbone i firmą Huawei, odpowiedzialną za realizację projektu [Hungerland, Chan, 2021, s. 5–8].

5. Ocena wpływu chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój gospodarczy krajów Afryki

Napływ chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów Afryki wzbudza wiele kontrowersji na arenie międzynarodowej. Z jednej strony Chiny oskarżane są o kolonizowanie Afryki, z drugiej natomiast szeroka działalność inwestycyjna rozpatrywana jest jako szansa rozwojowa. Na gruncie tych rozważań Chiny argumentują, że kraje Afryki traktują jako partnerów, dlatego realizują strategię *win-win*, mającą zapewnić długookresowy rozwój gospodarczy.

Jednym z głównych motywów działalności inwestycyjnej w Afryce jest wydobywanie paliw i surowców naturalnych niezbędnych do energochłonnej produkcji w Państwie Środka. Taki sam motyw inwestycyjny charakteryzuje kraje wysoko rozwinięte, które od ponad 40 lat inwestują w sektor surowcowy na tym kontynencie. Pojawia się obawa, że inwestycje te mogą wzmocnić zależność krajów od eksportu surowców i wrażliwość na wahania ich cen, co może skutkować niestabilnością gospodarczą i ograniczać osiągnięcie długoterminowego rozwoju gospodarczego [Carmody, 2016, s. 122–132]. Z drugiej strony przedstawiane są argumenty, że chińskie firmy z sektora wydobywczego mogą przyczynić się do budowy potencjału gospodarczego poprzez wprowadzenie nowych technologii i praktyk dla pracowników. Stwarza to szanse poprawy produktywności i innowacyjności gospodarki, wspierania długookresowego wzrostu [Fu, 2008, s. 89–110].

Chińska strategia pozyskania paliw i surowców naturalnych obejmuje umowy „zasoby za infrastrukturę”. Przykładem jest partnerstwo SICOMINES zawarte pomiędzy Chinami a Demokratyczną Republiką Konga. W ramach tych działań budowana jest infrastruktura wspierająca rozwój lokalnej ludności, np. drogi, szkoły czy szpitale, tworzące podstawy do wzrostu produktywności, poprawy jakości życia lokalnych społeczności i szeroko rozumianego rozwoju

gospodarczego. Stwarza to szanse na przyciągnięcie inwestycji w kolejnych sektorach, wspiera dywersyfikację strategicznych sektorów gospodarki oraz uniezależnia od modelu wzrostu opartego na surowcach [Chasse, 2018, s. 360–384]. Działania te pomagają uniknąć „klątwy surowcowej”. Inwestycje w infrastrukturę mogą wywołać efekt rozlewania się (*spill-over effect*) i prowadzić do rozwoju innych sektorów, np. produkcji, usług [Brautigam, Hwang, 2016, s. 8–20]. Przegląd chińskiego zaangażowania w tych sektorach pokazuje, że strategia ta obejmuje również pożyczki udzielane na rozwój infrastruktury. Cechą charakterystyczną jest stosowanie przez Chiny niskiego albo wręcz zerowego oprocentowania. Bardzo często również pożyczki spłacane są poprzez dostawy zasobów naturalnych. Działania te pokazują niekonwencjonalny sposób funkcjonowania Chin w Afryce [Claassen i in., 2011, s. 4].

Budowa lub modernizacja infrastruktury transportowej w krajach Afryki została poddana krytyce przez kraje wysoko rozwinięte. Argumentowały one, że działania te odzwierciedlają partykularne interesy Chin, a nie są podejmowane w celu stworzenia szans rozwojowych. Przykładem tego są projekty obejmujące budowę infrastruktury łączącej kopalnie z portami morskimi. W odpowiedzi na stawiane zarzuty Chiny argumentowały, że Afryka jest bardzo podzielona i niezbędna jest budowa infrastruktury nie tylko wewnątrz poszczególnych krajów, lecz także pomiędzy krajami, aby wspierać integrację tego regionu. Przykładem takich działań jest linia kolejowa Nairobi–Mombasa, zrealizowana w ramach Inicjatywy Pasa i Drogi. Jej łączny koszt szacowany jest na 4,7 mld USD. Miała ona umożliwić budowę parków przemysłowych i zapewnić dostęp do portu w Mombasie [Lesutis, 2022, s. 945–947]. Badania potwierdzają pozytywny wpływ inwestycji w infrastrukturę na stymulowanie wzrostu gospodarczego. Wyższa jakość infrastruktury może prowadzić do wzrostu produktywności, przyciągania inwestycji w kolejne sektory oraz pobudzenia przedsiębiorczości [Touré, 2025, s. 17].

Kolejnym aspektem związanym z oceną napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów Afryki w kontekście stymulowania rozwoju gospodarczego jest ich wpływ na zatrudnienie. W pierwszej dekadzie XXI wieku wraz z początkiem chińskich projektów infrastrukturalnych wykwalifikowana siła robocza była sprowadzana z Chin, natomiast rodziimi pracownicy byli zatrudniani do wykonywania zadań niewymagających wykształcenia technicznego [Guo,

Jiang, 2021, s. 7]. Najwyższy napływ pracowników chińskich w Afryce wystąpił w latach 2014–2015 i osiągnął poziom około 260 tysięcy. W kolejnych latach liczba ta systematycznie malała i w 2023 roku wyniosła około 87 tysięcy [www 7]. Ograniczenie liczby pracowników z Chin związane było z wyższym zaangażowaniem ludności afrykańskiej, która coraz częściej wyjeżdżała do Chin na szkolenia, aby później zarządzać projektami budowlanymi. Zgodnie z danymi udostępnionymi w białej księdze *China and Africa: A Partnership of Equals* poczynawszy od 2017 roku Chiny tworzą rocznie około 400 tysięcy miejsc pracy na tym kontynencie [www 6]. Szacuje się, że od 2017 roku w krajach Afryki działa około 10 tysięcy chińskich przedsiębiorstw, których 90% zatrudnienia stanowi ludność afrykańska [Sun i in., 2017, s. 40]. Podczas 25. rocznicy Forum Współpracy Chińsko-Afrykańskiej (FOCAC) podano, że tylko od 2022 roku udało się stworzyć około 1,1 mln miejsc pracy [www 8].

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do sektora produkcyjnego może prowadzić do wzrostu industrializacji tego kontynentu. W latach 2005–2020 produkcja przemysłowa wzrosła ponad 2-krotnie: z 73 do 178 mld USD, co dawało średnio 4,3% rocznego wzrostu. W niektórych krajach wskaźniki te były wyższe, np. w Tanzanii sektor produkcyjny odnotował średni wzrost na poziomie 7,2% w latach 2010–2020, a Zambii – 7,6% w latach 2008–2020. Afrykański Bank Rozwoju wskazał, że udział przemysłu wytwórczego w PKB w 2008 roku wynosił 10,5%, zaś w 2019 roku wzrósł do ponad 17%, natomiast wartość dodana w przemyśle wzrosła aż o 39% [Chen i in., 2025, s. 58–60].

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do sektora usług, w tym ICT, może stymulować rozwój gospodarki cyfrowej. Obecnie Afryka odpowiada za 1% światowej gospodarki cyfrowej, jednak perspektywy są optymistyczne ze względu na duży potencjał sektorów: technologii finansowej (*fintech*), *e-commerce*, medialnego, aplikacji mobilnych czy zarządzania łańcuchami dostaw. Według danych *Global System for Mobile Communications Association* technologie i usługi mobilne w 2022 roku odpowiadały za około 8% PKB Afryki Subsaharyjskiej i stworzyły około 3,2 mln miejsc pracy. Firmy z sektora *e-commerce* (Buffalo, Kilimall, Egatee, Shein) weszły na rynek afrykański już w 2015 roku, a w 2022 roku wartość tego rynku wyniosła 24,8 mld USD. Duży potencjał wzrostu rynków sprzętu AGD, samochodowego, elektroniki oraz niskie koszty pracy i duży rynek zbytu przyciągnęły takie firmy, jak: BYD, Chery, Midea czy

Haier. Prognozowana roczna stopa wzrostu do 2028 roku ma wynieść około 7,5%. Dzięki Inicjatywie Pasa i Drogi przeszło od sprzedaży globalnej do lojalnej obecności, budując fabryki oraz realizując zadania związane ze społeczną odpowiedzialnością biznesu [www 9].

Wpływ chińskiego *know-how* w dziedzinie biznesu i technologii umożliwił podjęcie działań w celu budowy gospodarki opartej na wiedzy, z dominującym udziałem sektora ICT. Z drugiej strony występują badania, które wskazują, że chińscy giganci technologiczni nie stymulują w wystarczającym stopniu transferu technologii, który niwelowałby lukę technologiczną [Hinane, 2024, s. 138–140].

Według prognoz Afrykańskiego Banku Rozwoju średnia stopa wzrostu PKB dla tego kontynentu wyniosła 3,3% w 2024 roku. Prognozy wskazują, że w 2026 roku wyniesie ona około 4% i przewyższy średnią światową. Afryka stała się jednym z regionów o najwyższymżywieniu gospodarczym. W ramach Inicjatywy Pasa i Drogi nastąpiła promocja handlu międzynarodowego. Pomimo wzrostu wymiany handlowej pomiędzy Chinami a krajami Afryki średni deficyt na rachunku obrotów bieżących w 2024 roku wyniósł 1,8% PKB, a do 2026 roku ma się zwiększyć do 2,6% PKB. Zmiany te są związane z ograniczeniem popytu na surowce przez Chiny, a w wyniku napięć handlowych import ten może się osłabić i spowodować presję na ceny surowców naturalnych. Spadek eksportu krajów Afryki do Chin może spowodować nierównowagę zewnętrzną [African Economic..., 2025, s. 38–39]. Wśród zagrożeń związanych z napływem chińskiego kapitału w formie BIZ do Afryki wskazuje się asymetryczne relacje gospodarcze. Powoduje to duże uzależnienie państw Afryki od Chin i nierównowagę sił. Z drugiej strony, kreuje to wysoki poziom wzajemnej zależności, ponieważ kraje afrykańskie stanowią duży blok sojusznicy w organizacjach międzynarodowych i oddaje swoje głosy na korzyść Chin [Ndofor i in., 2025, s. 394–397].

6. Podsumowanie

Artykuł stanowi syntetyczne ujęcie problemu przepływu kapitału w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin do Afryki. Realizując cel główny artykułu, wskazano, że chińskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne mogą

stanowią szansę dla krajów Afryki w kontekście wspierania szeroko rozumianego rozwoju gospodarczego. Świadczy o tym bardzo dużym zaangażowaniu ekonomicznym Chin w Afryce, które wpisuje się w strategię *win-win* (każda ze stron wygrywa).

Skoncentrowanie inwestycji prawie we wszystkich krajach Afryki stwarza środowisko do promowania współpracy oraz integracji regionalnej. Chiny zauważyły, że konsekwencją ery kolonialnej jest podział krajów afrykańskich i konieczne jest stymulowanie współpracy gospodarczej wewnątrz kontynentu. Włączenie krajów Afryki do Inicjatywy Pasa i Drogi umożliwia wzrost współpracy gospodarczej wewnątrz regionu, a także z krajami Azji czy Europy.

Kraje Afryki dzięki napływowi chińskich inwestycji zyskują szanse rozwoju gospodarczego. Budowa infrastruktury transportowej umożliwia większą integrację z gospodarką światową poprzez wzrost wymiany handlowej czy włączenie się do globalnej produkcji. Oddziałuje to pozytywnie na zatrudnienie i stymulowanie procesu uczenia się. Rozszerzenie inwestycji infrastrukturalnych o sieci telekomunikacyjne oraz internetowe przyspiesza proces niwelowania luki technologicznej oraz tworzy perspektywy dla ekspansji *offshoringu* usług. W ujęciu gospodarczym bardzo duże znaczenie ma również rozwój infrastruktury społecznej (np. szkoły, szpitale). Wzrost poziomu wykształcenia staje się czynnikiem dynamicznego wzrostu społeczno-gospodarczego.

Duże inwestycje w sektor energetyczny z jednej strony mogą budzić obawę oraz przekonanie, że Chiny eksploatują ten kontynent. Poza tradycyjnymi źródłami energii Chiny inwestują również w odnawialne źródła energii, co umożliwia przyspieszoną transformację energetyczną. Prognozy wskazują, że do 2050 roku 95% energii w Afryce będzie pochodziło z odnawialnych źródeł.

Przedstawione przykłady świadczą o tym, że chińskie inwestycje w Afryce stwarzają szanse rozwojowe tego kontynentu. Działania Państwa Środka mają na celu nie tylko pomoc krajom Afryki, lecz także skoncentrowane są na długookresowej korzyści dla tego kraju. Bezpośrednie inwestycje w Afryce umożliwiają ekspansję zagraniczną chińskim przedsiębiorstwom. Przyspieszenie rozwoju gospodarczego krajów afrykańskich stymuluje inwestycje ukierunkowane na poszukiwanie nowych rynków zbytu. Bogacące się społeczeństwa Afryki

będę generowały duży popyt konsumpcyjny na chińskie towary. Działania te wpisują się również w kreowanie handlu pomiędzy krajami rozwijającymi się (*south-south trade*). Zmiany społeczno-gospodarcze występujące w Afryce stopniowo oddziałują na delokalizację produkcji z Chin do krajów Afryki. Biorąc pod uwagę duże zasoby taniej siły roboczej, Afryka w przyszłości może stać się ważną, globalną fabryką świata. Chińska dominacja w Afryce stanowi również poszerzenie globalnej strefy wpływów oraz podkreślenie hegemonii światowej.

Przyszłe badania tego zagadnienia będą koncentrowały się na ujęciu empirycznym (ekonometrycznym) znaczenia chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla stymulowania wzrostu gospodarczego w Afryce. Ponadto ważne jest rozpatrywanie aktywności Chin na Czarnym Lądzie nie tylko w kontekście bezpośrednich inwestycji zagranicznych, lecz także z uwzględnieniem udzielanych pożyczek czy wymiany handlowej. Zagadnienie to wpisuje się również w tworzenie powiązań gospodarczych pomiędzy krajami rozwijającymi się (*south-south*), pojawienie się nowych centrów wzrostu światowej gospodarki, gdzie dominującą rolę odgrywają Chiny.

Literatura

- African Economic Outlook 2025*, 2025, African Development Bank.
- Balance of Payments Manual. Fifth Edition*, 1993, International Monetary Fund.
- Bombińska E., 2011, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a bilans płatniczy kraju goszczącego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu”, nr 179, s. 33–44.
- Brautigam D., Hwang J., 2016, *Eastern Promises: New Data on Chinese Loans in Africa, 2000 to 2014*, „SAIS-CARI Working Papers”, vol. 4, s. 8–20.
- Carmody P.R., 2016, *The New Scramble for Africa*, wyd. 2, Polity Press, Cambridge.
- Chasse J., 2018, *China's International Investment Strategy: Bilateral, Regional, and Global Law and Policy*, Oxford University Press, Oxford.
- Chen D., Isah A.B., Gummi U.M., 2025, *Effect of Foreign Direct Investments on Industrialisation: The Case of China in Africa*, „Journal of African Economies”, vol. 34(1), s. 58–60, DOI: 10.1093/jae/ead026.
- Chen W., Fornino M., Rowlings H., 2024, *Navigating the Evolving Landscape between China and Africa's Economic Engagements*, „IMF Working Papers”, no. 037.

- Claassen C., Loots E., Bezuidenhout H., 2011, *Chinese Foreign Direct Investment in Africa*, „Working Paper”, no. 261.
- Conteh-Morgan E., 2018, *The United States in China: Strategic Rivalry in Africa*, „Insight Turkey”, vol. 20(1), s. 39–52, DOI: 10.25253/99.2018201.03.
- Duce M., 2003, *Definition of Foreign Direct Investment (FDI): a Methodological Note*, Bank for International Settlements.
- Estrin S., Meyer K.E., 2004, *Foreign Direct Investment in Egypt, India, South Africa and Vietnam: Comparative Empirical Results*, [w:] *Investment Strategies in Emerging Markets*, Estrin S., Meyer K.E. (red.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Fu X., 2008, *Foreign Direct Investment, Absorptive Capacity and Regional Innovation Capabilities: Evidence from China*, „Oxford Development Studies”, vol. 36(1), s. 89–110, DOI: 10.1080/13600810701848193.
- Global Middle Class 2030*, 2019, Ministry for Primary Industries, Economic Intelligence Unit, <https://www.mpi.govt.nz/dmsdocument/38747-Global-middle-class-2030> [data dostępu: 15.02.2026].
- Gorynia M., Bartosik-Purgat M., Jankowska B., Oczarzak R., 2006, *Efekty zewnętrzne bezpośrednich inwestycji zagranicznych – aspekty teoretyczne i wyniki badań empirycznych*, „Ekonomista”, nr 2, s. 186–195.
- Guo S., Jiang H., 2021, *Chinese Aid and Local Employment in Africa*, „AidData Working Paper”, vol. 107.
- Handbook of Statistics 2023*, 2023, UNCTAD, s. 62, https://unctad.org/system/files/official-document/tdstat48_en.pdf [data dostępu: 16.02.2026].
- Hinane El-Kadi T., 2024, *Learning along the Digital Silk Road? Technology Transfer, Power, and Chinese ICT Corporations in North Africa*, „The Information Society”, vol. 40(2), s. 136–153, DOI: 10.1080/01972243.2024.2317060.
- Hungerland N., Chan K., 2021, *Assessing China's Digital Silk Road: Huawei's engagement in Nigeria*, „LSE Ideas Digital IR”, Working Paper, vol. 11.
- Inyang H., Simelane T., Hongaro Ch., 2024, *Setting China-Africa Collaboration to Address Climate Change and Other Environmental Issues*, [w:] *China-Africa Science, Technology and Innovation Collaboration*, Muchie M., Baskaran A., Tang M. (red.), Springer Nature, Singapore.
- Issue Brief*, 2024, Observer Research Foundation, Issue 752.
- Junbo J., 2023, *China in Africa: From capitalism to colonialism?*, <http://www.cesfd.org.cn/magazine/ch/china%20in%20africa.pdf> [data dostępu: 15.02.2026].
- Lema R., Bhamidipati P.L., Gregersen C., Hansen U.E., Kirchherr J., 2021, *China's Investments in Renewable Energy in Africa: Creating Co-benefits or Just Cashing-in?*, „World Development”, nr 141, s. 1–18, DOI: 10.1016/j.worlddev.2020.105365.

- Lesutis G., 2022, *Disquieting Ambivalence of Mega-infrastructure: Kenya's Standard Gauge Railway as Spectacle and Ruination*, "Environment and Planning D: Society and Space", vol. 40(5), s. 941–960, DOI: 10.1177/02637758221125475.
- Lipsey R., Sjöholm F., 2011, *The Role of South-South in the Economies in Developing Asia*, „ADB Economies Working Paper Series”, no. 273.
- Łasak P., 2016, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w krajach europejskich*, [w:] *Zróżnicowanie rozwoju współczesnej Europy*, Wiśła R., Nowosad A. (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, 2010, Rymarczyk J. (red.), Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Ndofor H.A., Jones C.D., Li M., 2025, *What Happens When Your Hand is in My Pocket: The Foreign Policy Effects of China's Foreign Direct Investment in Africa*, "Journal of Business Ethics", vol. 199, s. 393–412, DOI: 10.1007/s10551-024-05794-w.
- OECD Benchmark definition of foreign direct investment*, 1996, Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Owczarczuk M., 2020, *Instytucje a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Rymarczyk J., 2012, *Biznes międzynarodowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Shen W., 2020, *China's Role in Africa's Energy Transition: A Critical Review of its Intensity, Institutions, and Impacts*, "Energy Research & Social Science", vol. 68(101578), <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2214629620301547> [data dostępu: 15.02.2026].
- Sporek T., 2019, *Korporacje transnarodowe we współczesnej gospodarce światowej*, „Ekonomia XXI Wieku”, nr 1(21), s. 102–114.
- Sun I.Y., Jayaram K., Kassiri O., 2017, *Dance of the Lions and Dragons. How are Africa and China Engaging, and How Will the Partnership Evolve?*, McKinsey Company.
- Touré A., 2025, *Can Chinese Investment in Africa Drive Economic Growth and Improve Social Conditions? A Case Study of China's Partnership with the Democratic Republic of Congo's Mining Industry*, <https://www.growthinktank.org/en/can-chinese-investment-in-africa-drive-economic-growth-and-improve-social-conditions-a-case-study-of-chinas-partnership-with-the-democratic-republic-of-congos-mining-industry/> [data dostępu: 16.02.2026].
- Traoré S., 2021, *The Strategy of China in Sino-African Relations*, "Open Journal of Political Science", vol. 11, s. 614–629, DOI: 10.4236/ojps.2021.114039.
- Tugendhat H., Voo J., 2021, *China's Digital Silk Road in Africa and the Future of Internet Governance*, "Working Paper", no. 2021/50, China Africa Research Initiative (CARI), School of Advanced International Studies (SAIS), Johns Hopkins University, Washington, DC, s. 19.

- Wang R., Bar F., Hong, Y., 2020, *ICT Aid Flows From China to African Countries: A Communication Network Perspective*, "International Journal of Communication", vol. 14(26), s. 1498–1523
- Welfens P.J.J., 2020, *Trump's Trade Policy, BREXIT, Corona Dynamics, EU Crisis and Declining Multilateralism*, "International Economics and Economic Policy", vol. 17(3), s. 563–634, DOI: 10.1007/s10368-020-00479-x.
- World Investment Report*, 2007, UNCTAD, s. 245–246, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2007_en.pdf [data dostępu: 16.02.2026].
- World Investment Report*, 2024, UNCTAD, s. 20, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2024_en.pdf [data dostępu: 16.02.2026].
- Zhang Q.F., 2022, *Looking Beyond the 'Middle Class' for Other Chinas*, "Research Collection School of Social Sciences", Paper 3648, s. 47–50.
- www 1, www.unctadstat.org/EN [data dostępu: 17.12.2024].
- www 2, <https://www.sais-cari.org> [data dostępu: 16.02.2026].
- www 3, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/04/01/lifting-800-million-people-out-of-poverty-new-report-looks-at-lessons-from-china-s-experience> [data dostępu: 16.02.2026].
- www 4, https://insightplus.bakermckenzie.com/bm/energy-mining-infrastructure_1/africa-the-continents-bright-energy-future [data dostępu: 16.02.2026].
- www 5, https://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm [data dostępu: 16.02.2026].
- www 6, https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/gb/202405/t20240531_11367447.html [data dostępu: 16.02.2026].
- www 7, <https://www.sais-cari.org/data-chinese-workers-in-africa> [data dostępu: 16.02.2026].
- www 8, <https://www.africa-press.net/tanzania/all-news/chinas-job-creation-transforms-africas-economy> [data dostępu: 16.02.2026].
- www 9, <https://equalocean.com/analysis/2023103120332> [data dostępu: 16.02.2026].